

TÉNYKÉP / REPORTS

Munkaerőpiaci alkalmazkodóképesség Magyarországon a COVID idején: a foglalkoztatás területi különbségeinek elemzése 2019-2023 között hatás-arány módszerrel

Labour market adaptability in Hungary during COVID-19: An analysis of regional employment disparities between 2019 and 2023 using the shift-share method

OROSZ DÁNIEL, KISS ZSUZSANNA

OROSZ Dániel: PhD, adjunktus, Miskolci Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Világ- és Regionális Gazdaságtan Intézet; 3515 Miskolc-Egyetemváros; daniel.rosz@uni-miskolc.hu; <https://orcid.org/0000-0003-4979-1280>

KISS Zsuzsanna: PhD, adjunktus, Miskolci Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Világ- és Regionális Gazdaságtan Intézet; 3515 Miskolc-Egyetemváros; zsuzsanna.kiss@uni-miskolc.hu; <https://orcid.org/0000-0003-2570-4664>

KULCSSZAVAK: foglalkoztatás; területi elemzés; nemzetgazdasági ágak; shift-share elemzés; COVID-válság

ABSZTRAKT: A világgazdaság az elmúlt években jelentős átalakuláson ment keresztül. A 2008. évi gazdasági világválság, a koronavírus által kiváltott krízis, valamint a jelenlegi orosz-ukrán háború okozta recesszió a makrogazdasági szinten túlmutatóan, a területi vizsgálatok esetében is új kutatási célokat jelöl ki. Tanulmányunkban feltérképezzük hazánk munkaerőpiacának területi különbségeit. A foglalkoztatás térségi és ágazati szerkezetére vonatkozó összefüggéseket vizsgáljuk hatás-arány (shift-share) analízis segítségével. Kutatásunk keretében a KSH munkaerő-felmérésének adatait elemezzük: a foglalkoztatás változásának területi és ágazati dimenzióit számszerűsítjük a COVID-19 okozta munkaerőpiaci (elsősorban foglalkoztatási) válság időszakára, valamint az azt követő évekre vonatkozóan. Megállapítjuk, hogy regionális szinten 2019 és 2020 között Pest vármegye, Budapest, Győr-Moson-Sopron és Hajdú-Bihar mutattak jelentős pozitív foglalkoztatás-változási eredményeket, míg Jász-Nagykun-Szolnok, Baranya, Bács-Kiskun, Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves és Szabolcs-Szatmár-Bereg a kedvezőtlen változások helyszínei voltak. 2020 és 2023 között a foglalkoztatás regionális jellemzői némileg átrendeződtek. Pest és Győr-Moson-Sopron a legjobban teljesítők között maradt, viszont Budapest helyét Jász-Nagykun-Szolnok vármegye vette át. A kedvezőtlen hatások leginkább Békés, Tolna és Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyéket érintették. Az elemzés rámutat arra is, hogy az elbocsátások és a foglalkoztatás bővülése eltérő volt a különböző ágazatokban.

Dániel OROSZ: PhD, assistant professor, Institute of World and Regional Economics, Faculty of Economics, University of Miskolc; H-3515 Miskolc-Egyetemváros, Hungary; daniel.rosz@uni-miskolc.hu; <https://orcid.org/0000-0003-4979-1280>

Zsuzsanna KISS: PhD, assistant professor, Institute of World and Regional Economics, Faculty of Economics, University of Miskolc; H-3515 Miskolc-Egyetemváros, Hungary; zsuzsanna.kiss@uni-miskolc.hu; <https://orcid.org/0000-0003-2570-4664>

KEYWORDS: employment; regional analysis; national economic sectors; shift-share analysis; COVID crisis

ABSTRACT: The global economy has undergone, and is undergoing a major transformation in recent years. The global economic crisis of 2008, the coronavirus pandemic and the current crisis caused by the Russian-Ukrainian war have set new research objectives for territorial studies, in addition to the macroeconomic level. This study aims to map the spatial differences in the labour market of Hungary. It investigates the relationship between the spatial and sectoral structure of employment using shift-share analysis. Data from the KSH Labour Force Survey are analysed by economic sector. We quantify the spatial and sectoral dimensions of the employment data for the period of the labour market crisis, mainly employment, caused by COVID-19 and the period afterwards. At the regional level, Pest county, Budapest and Győr-Moson-Sopron and Hajdú-Bihar showed the most significant positive employment outcomes from 2019 to 2020 following the outbreak, while Jász-Nagykun-Szolnok, Baranya, Bács-Kiskun, Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves and Szabolcs-Szatmár-Bereg were the typical locations of negative changes. The majority of the positive values of the "total" effect were observed in Budapest, Pest, Győr-Moson-Sopron, Hajdú-Bihar, Somogy and Veszprém counties, while a very significant part of the negative changes were observed in Jász-Nagykun-Szolnok, Baranya, Bács-Kiskun, Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves and Szabolcs-Szatmár-Bereg counties. In terms of "spatial effects", essentially the same ranking or rates were observed for 2020/2019. The sectoral factor slightly nuances the changes in the number of persons employed. Budapest is even more prominent in the group with positive values, but Hajdú-Bihar and Somogy are also positive in this group, and several counties that are among the losers in the "total" impact (e.g. Szabolcs-Szatmár-Bereg, Baranya, Bács-Kiskun) also have positive values. Compared to 2020, by 2023, regional employment patterns have shifted somewhat. Pest and Győr-Moson-Sopron remain among the best performers, while Budapest has been replaced by Jász-Nagykun-Szolnok. The counties of Békés, Tolna and Szabolcs-Szatmár-Bereg were the most affected. The analysis also shows that redundancies and employment growth varied across sectors. The majority of the positive values of the "total" effect were found in Pest, Jász-Nagykun-Szolnok, Győr-Moson-Sopron, Baranya, Komárom-Esztergom, while a very significant part of the negative changes were found in Békés, Tolna and Szabolcs-Szatmár-Bereg and Vas counties. In terms of "spatial" impacts, essentially the same ranking or rates were observed for the years 2023/2020. In terms of the sectoral factor, only Budapest and Pest counties are characterised by positive values in the group.

Bevezetés

A világgazdaság az elmúlt években jelentős átalakuláson ment keresztül. A 2008. évi világgazdasági válság, a koronavírus-fertőzés (mint biológiai ok) által kiváltott krízis, valamint a jelenleg is tartó orosz-ukrán háború nyomán bekövetkező recesszió a makrogazdasági szinten túlmutatóan, a területi vizsgálatok esetében is új kutatási célokat jelöl ki. Tanulmányunkban célul tűztük ki, hogy feltérképezzük hazánk munkaerőpiacának területi különbségeit a pandémiás időszakban és a járvány lecsengése után. A járvány és a válság szerepe a társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségek alakulásában eltérő módon jelenik meg a különböző országokban. De mások a hatások regionális és lokális szinten is, ezért a területiségnek

komoly magyarázó ereje van a világjárvány összefüggéseinek megértésében (Uzzoli et al. 2021).

A pandémiás helyzet munkaerőpiacra gyakorolt negatív hatása rövid időn belül jelentősen átalakította a foglalkoztatás évek óta felfelé ívelő trendjét Magyarországon is. A gazdasági krízis következtében több nemzetgazdasági ágazat (szolgáltatóipar, feldolgozóipar) kereslete is visszaesett, ennek következtében nőtt az elbocsátások száma és emelkedni kezdett a munkanélküliség. A COVID által okozott sokk után a gazdaság stabilizálódni látszik, a munkaerőpiacon ismét kedvező folyamatok indultak el. Jelen tanulmányban a 2019-2020-as és a 2020-2023-as évek adatait elemezzük. A foglalkoztatási adatokat nemzetgazdasági ágak szerint dolgozzuk fel. Vizsgálataink keretében hatás-arány (*shift-share*) elemzés segítségével a foglalkoztatás változásának területi és ágazati dimenzióit számszerűsítjük a pandémia okozta munkaerőpiaci (elsősorban foglalkoztatási) válság időszakában, illetve az azt követő években.

Sávai és Bodnár (2024) elemzésükben rávilágítanak arra, hogy Magyarországon a 2000-es évektől Budapest vezérelte az ország gazdasági növekedését. Egyes vármegyék (mint Győr-Moson-Sopron és Komárom-Esztergom) szintén jelentős termelékenységnövekedést mutattak. Ugyanakkor felhívják a figyelmet arra is, hogy a vidéki területek termelékenység terén még mindig elmaradnak a fővárostól. Emellett a cseh, a magyar és a szlovén régiók esetében az is megfigyelhető, hogy az iparból a szolgáltatások felé áramlik a munkaerő. A szerzők írásukban a 2000-2007 és a 2012-2019 közötti időszakok változásaival foglalkoztak.

2020-ban a COVID-19-járvány jelentős visszaesést okozott a gazdaságban, különösen a szolgáltató szektorban, a turizmusban és a vendéglátásban. Ez a visszaesés erősen érintette a gazdaságilag függőbb helyzetű régiókat. Molnár és Dániel (2022) a válságok munkaerőpiaci hatásait regionális szinten elemezte, miközben a munkanélküliek számának változását 2021 második negyedévéig vizsgálta. Czirfusz (2021) szintén a nyilvántartott álláskeresők adatait vizsgálta települési bontásban: a 2019. júniusi és a 2020. júniusi adatokat vetette össze. Jelen tanulmány célja és újdonsága, hogy a COVID által okozott sokk foglalkoztatottak számára gyakorolt hatását közvetlenül a járvány kitörése után, valamint a pandémia lecsengését követő időszakban is megvizsgálja. A munkaerőpiaci reziliencia (alkalmazkodóképesség) területi különbségeinek vármegyei és nemzetgazdasági ágak (mezőgazdaság, ipar, szolgáltatás) szerinti vizsgálata, az azonnali és a hosszabb távú alkalmazkodás felmérése a foglalkoztatottak számának hatás-arány (*shift-share*) elemzésével valósul meg.

A válságok és szerkezeti változások regionális munkaerőpiaci hatásai

A szakirodalomban számos olyan tanulmánnyal találkozhatunk, amelyek a gazdasági sokkok munkaerőpiacra gyakorolt hatásait elemzik. Wilson (2018) nyomán

alkalmazkodóképesség vagy reziliencia fogalma alatt azt értjük, hogy a rendszerek mennyire képesek helyreállni a sokkok után, illetve új képességeket kifejleszteni a jövőbeni sokkok kezelésére.

Begley és szerzőtársai (2024) a munkaerőpiaci alkalmazkodóképességet vizsgálják 2009 és 2021 között az angol régiókban, különös tekintettel a 2008. évi pénzügyi válság, a Brexit és a COVID-járvány hatásaira. A szerzők dinamikus shift-share elemzést alkalmaznak annak feltárására, hogy az egyes iparágak és régiók miként reagáltak ezekre a gazdasági sokkokra. A szerzők rávilágítanak arra, hogy a nem egyetlen iparágra specializálódott régiók jobban reagáltak a gazdasági sokkok idején: a diverzifikáció csökkentette a negatív hatásokat, mivel egy-egy iparág veszteségeit más iparágak képesek voltak ellensúlyozni. A COVID idején bevezetett kormányzati beavatkozások (például munkahelymegtartó támogatások) segítették a foglalkoztatást, de hosszabb távon akadályozták a munkaerőpiac természetes alkalmazkodását, s ezzel torzították a termelékenység mutatókat. A cikk a regionális különbségek kapcsán a nagy kormányzati beruházások szerepét emeli ki, melyek elsősorban London és a délkeleti régió növekedését, gyorsabb kilábalását segítették elő. A szerzők a régiók gazdasági szerkezetének diverzifikálását, az állami beruházások vidéki régiókra történő kiterjesztését, valamint a munkaerő átképzését és mobilitását hangsúlyozzák a gazdasági reziliencia növelése érdekében.

Sánchez és Cuadrado-Roura (2024) tanulmánya a spanyol régiók példáján keresztül vizsgálja a munkaerőpiaci reziliencia és a termelési specializáció közötti kapcsolatot három jelentős válság – az 1990-es évek eleji recesszió, a 2007. évi globális pénzügyi válság és a COVID-pandémia – időszakában. Megállapítása szerint a szolgáltató szektorra (különösen a piaci szolgáltatásokra) specializálódott régiók nagyobb rezilienciát mutattak a válságok során, míg az iparra és mezőgazdaságra specializálódott régiókra alacsonyabb reziliencia jellemző. A tanulmány rámutat arra is, hogy a szerkezeti alkalmazkodásra és iparági diverzifikációra képes régiók gyorsabban és hatékonyabban tudtak kilábalni a válságokból. Ajánlasként a szolgáltató szektor erősítését, a szerkezeti alkalmazkodás támogatását, illetve – Begley és szerzőtársai (2024) munkájához hasonlóan – a gazdasági diverzifikáció ösztönzését fogalmazzák meg.

Sávai Marianna és Bodnár Gábor (2024) írása a kelet-közép-európai országok – köztük Magyarország – régióinak gazdasági szerkezetváltozásait és termelékenységi különbségeit elemzi a 2000-es évektől a COVID-19 válságig terjedő időszakban. A tanulmány egyik fő megállapítása, hogy a fővárosi és nagyvárosi régiók gazdasági és termelékenységnövekedése meghaladja a vidéki, kevésbé fejlett területekét, ezzel hozzájárul a regionális egyenlőtlenségek fennmaradásához. A fejlett régiókban a magasabb hozzáadott értéket termelő tevékenységek dominálnak, míg a kevésbé fejlett régiókban az agrár- és ipari szektor modernizációja a meghatározó. Hangsúlyozza a regionális egyenlőtlenségek csökkentésének fontosságát Kelet-Közép-Európában: a szerzők szerint a kiegyensúlyozott gazdasági

növekedéshez elengedhetetlen a helyi erőforrások kiaknázása és az infrastruktúrális fejlesztések folytatása. Kiemelten fontos az innováció és az oktatás fejlesztése, amely a helyi humán tőke megerősítésével növeli a térségek versenyképességét, és elősegíti a magasabb hozzáadott értékű ágazatok fejlődését.

Összességében, a három tanulmány hangsúlyozza a gazdasági szerkezet és a termelési specializáció, valamint a kormányzati beavatkozások és infrastruktúrális fejlesztések szerepét a régiók válságokkal szembeni ellenállóképességében. A szolgáltató szektorra jellemző reziliencia a magyar régiók esetében is releváns lehet, mivel az ország gazdasága jelentős mértékben támaszkodik erre a nemzetgazdasági ágra. Magyarország régiói között ugyanakkor számottevő különbségek vannak gazdasági szerkezet és munkaerőpiaci reziliencia tekintetében. A szolgáltatások terén erősebb régiók (mint Budapest és környéke) általában gyorsabban tudnak alkalmazkodni a gazdasági sokkokhoz. Ezzel szemben az ipari központok (például Győr vagy Kecskemét) erősebben függenek egy-egy iparágától és sebezhetőbbek lehetnek a globális piaci változásokkal szemben, ami esetükben külön is kiemeli a gazdasági diverzifikáció fontosságát. Mindhárom tanulmányban megjelenik az emberi tőkébe történő beruházás fontossága, ami kulcsfontosságú az ellenállóképesség növelése szempontjából. A magyarországi régiók számára ezek az eredmények fontos, a gazdaságpolitikai döntéshozatal és a regionális fejlesztési stratégiák kialakítása során felhasználható tanulságokkal szolgálhatnak.

A COVID-válság munkaerőpiaci hatásai Magyarországon

Hazánkban a rendszerváltást követően jelentős regionális különbségek jelentkeztek a munkaerőpiaci folyamatokban, melyek több okra vezethetők vissza. Az okok között említhető az eltérő ipari struktúra, az infrastruktúrális különbségek, az urbanizáltság foka, az oktatás színvonala, valamint – részben – az etnikai és kulturális különbségek (Dabasi-Halász 2011). Az EU-csatlakozás után is számos munkaerőpiaci probléma állt fenn. 2008-ra a rendszerváltás időszakában kialakult regionális egyenlőtlenségek tovább növekedtek (Lipták 2013, 2014). A 2008. évi gazdasági világválság munkaerőpiaci hatása egészen 2013-ig elhúzódott, és a foglalkoztatottak számának csökkenésével, illetve a munkanélküliség növekedésével járt. Az azt követő kedvező időszakot a folyamatosan növekvő foglalkoztatottság jellemezte. A KSH munkaerő-felmérése szerint a hazai munkaerőpiaci mutatók javuló tendenciát mutattak, a gazdasági aktivitás és a foglalkoztatás 2011 után folyamatosan nőtt. A foglalkoztatottak száma 2019 utolsó negyedében 4 520 000 fő, a foglalkoztatási ráta 70% volt. Ez utóbbi 10 év alatt mintegy 15 százalékpontos növekedést jelent. 2019-ben csökkent a közfoglalkoztatottak száma, míg az elsődleges munkaerőpiacon foglalkoztatottak száma nőtt (Czirfusz 2021). Ebben a kedvező környezetben számos szektorban alakult ki munkaerőhiány (elsősorban a szakképzett munkaerő hiánya) a munkaerőpiaci mobilitás és az ehhez kapcsoló-

dó bérkülönbségek, valamint a technológia gyors fejlődése miatt (Antalik et al. 2020). Zerényi (2019) ugyanakkor az Európára jellemző negatív demográfiai folyamatokra világít rá, ami Magyarországon is megfigyelhető. Részben ezzel összefüggésben emelkedik az üres álláshelyek száma: a munkaadóknak nehéz megfelelő munkavállalókat találni. Ebben a helyzetben érte csapásként gazdaságunkat a járvány, amelynek hatásai rövid időn belül a munkaerőpiacon is megjelentek.

A COVID-19 (hivatalos nevén SARS-CoV-2) vírus által okozott új típusú koronavírus-járvány 2019 decemberében kezdődött a kínai Wuhan városában. Kezdetben Kínára korlátozódott, de a cseppfertőzés útján terjedő betegség rendkívül gyorsan terjedt el világszerte (Dániel 2021). Az egészségügyi kockázatok mellett a nemzetgazdaságokat is nehéz kihívások elé állította. A nemzeti kormányok által bevezetett szigorú védelmi intézkedések miatt 2020 első felében a gazdasági tevékenységek szinte teljesen leálltak a világban. A koronavírus miatt az Európai Unióban a gazdasági növekedés 2020-ban jelentősen lelassult, és még 2021-ben sem érte el a korábbi évek szintjét. Az Európai Bizottság jelentése szerint az EU gazdasága 2020-ban 6,3 százalékkal, 2021-ben 3,8 százalékkal zsugorodott (European Commission 2021). A koronavírus hatása az EU munkaerőpiacát is érintette: főként azok a gazdasági tevékenységek és ágazatok voltak kénytelenek bezárni vagy kerültek recesszióba, amelyek a termeléshez személyes jelenlétet igényelnek, vagy amelyek nagymértékben függnek a globális ellátási láncokból származó inputoktól (Wolski, Wruuck 2020; Yeung 2021). A COVID-19 világjárvány a munkaerőpiaci szereplőket is változtatásra sarkallta. A hatások rövid távú következményei gyors ütemben jelentkeztek, és gyakran súlyosak is voltak. Egyes ágazatokban világszerte emberek millióit bocsátották el, vagy a körülmények jelentős változása miatt a munkavállalók kénytelenek voltak kilépni állásukból (Lund et al. 2021, idézi Kőműves et al. 2022).

Magyarországon összesen közel 100 munkáltató jelentett be csoportos létszámleépítést 2020 áprilisának eleje és júliusának vége között a koronavírus-járvány miatt, ami több mint 7 000 munkavállalót érintett (Tóth et al. 2021). Ahol a digitalizációnak köszönhetően erre lehetőség volt, ott a hagyományos munkát távmunkával helyettesítették: így tudták fenntartani a működés folyamatosságát, csökkentve ezáltal a munkanélküliség kockázatát (Karácsony, Pásztó 2021; Lennert 2020; Lipták 2021; Pirohov-Tóth, Kiss 2020). Karácsony és Pásztó (2021) arra is rávilágítanak, hogy egyes ágazatokat (például e-kereskedelem, IT, élelmiszerfeldolgozás) a COVID-19 miatt kialakult devizaválság pozitívan érintett: mivel megnőtt a kereslet a termékeik és szolgáltatásaik iránt, ezekben az ágazatokban a munkaerő iránti igény is megnövekedett. A pandémia nyomán jelentős gazdasági átrendeződés figyelhető meg. Kőműves és szerzőtársai (2022) is hivatkoznak arra, hogy voltak nyertesek, mint például a gyógyszeripar, az élelmiszerkereskedelem, vagy az informatika és a kommunikáció. Ezzel egyidejűleg nagy vesztesek is akadnak, mint például a turizmus és vendéglátás, a légi közlekedés vagy az autópálya (Selmeci, Márton 2020, idézi Kőműves et al. 2022). 2020 áprilisában a ven-

dégéjszakák számának 99 százalékos csökkenéséről és a bevételek 97 százalékos visszaeséséről számoltak be. Ezt a rendkívüli visszaesést egyértelműen a járványhelyzettel magyarázzák (Dániel 2021).

Czirfusz (2021) rámutat néhány olyan álláspontra, amelyek a globális gazdaság területi szerveződésének megváltozásáról jelentek meg a szakirodalomban a COVID-19-járvány kibontakozása után. Említi egyebek mellett a globális értéklán-cok átszerveződését (Yeung 2021), a gazdasági tevékenységek helyfüggőségének mérséklődését a távmunka és az otthonról végzett munka bővülésével (Lennert 2020; Lipták 2021), valamint egyes foglalkozás- és munkatípusok visszaszorulását és ennek területileg szelektív hatásait.

1. ábra: A nyilvántartott álláskeresők számának változása Magyarországon, 2019. június – 2020. június

Change in the number of registered jobseekers in Hungary, June 2019 – June 2020

Forrás: Czirfusz 2021, 327.

A munkanélküliség területi jellemzőinek változását részletesebben Czirfusz (2021) ábrája mutatja (1. ábra). Ha a 2020. júniusi munkanélküliségi csúcsot az előző év azonos hónapjával vetjük össze, akkor szezonális hatásoktól mentesen vizsgálható a COVID-19-járvány munkanélküliséget közvetlenül növelő hatása. A két időpont között mindössze 346 településen (többnyire az ország külső vagy belső periferiáján elhelyezkedő kistelepüléseken) csökkent vagy stagnált a nyilvántartott álláskeresők száma. A térképen legsötétebb árnyalattal azok a települések szerepelnek, ahol a nyilvántartott álláskeresők száma legalább megduplázódott. A tízezer főnél népesebb települések körében leginkább Sopronban növekedett a munkanélküliség, ahol a regisztrált álláskeresők száma megötszörö-

zódott, de Kapuváron és Mosonmagyaróváron is közel négyszeres volt a növekedés éves összevetésben. A nagyobb településeken az abszolút növekmények is jelentősek, ami jelentős terhet rótt a szociális ellátórendszerre. 2020 márciusa és májusa között például Hódmezővásárhelyen 500, Győrben 1 700, Budapesten tízezer új munkanélküli jelent meg a nyilvántartásokban (Czirfusz 2021). A helyzetet súlyosbítja, hogy a nyilvántartott álláskeresők száma alulbecsüli a munkanélküliek tényleges számát (Köllő 2020), hiszen nem mindenki szerepel a hivatalos nyilvántartásban. Molnár és Dániel (2021) a válságok munkaerőpiaci hatásait regionális aspektusból vizsgálta. A munkanélküliségi ráta COVID-19 által okozott emelkedése alapján három csoportra osztották a régiókat. A fejlett régiók (Budapest, Közép-Dunántúl, Nyugat-Dunántúl és az Észak-Alföld) esetében egy helyi maximum után csökkenés figyelhető meg. A közepesen fejlett régiók esetében két csúcs után következik be csökkenés (Dél-Dunántúl, Dél-Alföld), míg a harmadik csoportba egyedülként bekerülő Észak-Magyarországon emelkedő tendenciát mutatott a munkanélküliségi ráta 2021 második negyedévéig (a vizsgált időszak végéig).

A COVID-válság enyhülésével, a nyitást követően – miként azt a „Kilábalás, újraindítás, növekedés” című kutatás eredményei is alátámasztják – a vállalatok magatartása nem lehet passzív, és szükséges lesz a kínálkozó lehetőségeket kihasználva átgondolni a stratégiájukat. Kiemelik a kulcsemberek programok (kiválasztás és megtartás), valamint a tudásmenedzsment szerepét (Poór et al. 2022). A munkavégzési rendszerek kapcsán megállapítják, hogy bizonyos munkakörök jelentősége felértékelődött a munkaerőpiacon, a munkaerőhiány dinamikusan növekszik, miközben nem lett kevesebb az új pozíció az alacsony végzettséget igénylő munkakörökben sem (alulszegmentált munkaerőpiac) (Kőműves et al. 2022, 81.).

A COVID-19-járvány foglalkoztatási hatásai között – az egyenlőtlen térbeli fejlődés elméletéhez kapcsolódóan – a migráns munkaerő helyzete is fókuszba került. A munkavállalási célú nemzetközi vándorlásokban súlyos fennakadások voltak, a nemzetállami kormányok pedig közvetlenül szembesültek azzal a körülménnyel, hogy a kapitalista világgazdaság milyen mértékben épül a bevándorló munkaerő kizsákmányolására (Kincses, Tóth 2020).

Más kelet-európai országokhoz (Crețan, Light 2020; Šantić, Antić 2020) hasonlóan Magyarországra is tömegek tértek vissza külföldi munkahelyükről a tavaszi első hullám során. Növelték itthon a munkanélküliséget és – a hazautalások megszűnésével – nehezítették a háztartások megélhetését. Mivel Kelet-Európa országaiban a külföldi munkavégzés az alacsony bérszínvonalú szektorokban elsősorban a szegényebb térségeket érinti (vö. Crețan, Light 2020), e kedvezőtlen foglalkoztatási hatások felerősítették a térbeli egyenlőtlenségeket.

Adatok és módszer

A foglalkoztatás térségi és ágazati szerkezetére vonatkozó összefüggéseket hatásarány (shift-share) analízis segítségével vizsgáltuk meg. A KSH munkaerő-felmérésének 2019., 2020. és 2023. évi adatait elemeztük. A shift-share módszert a gazdasági növekedés területi és ágazati indikátorainak külön csoportosítására találták ki: a szakirodalomban egyebek mellett a nemzeti jövedelemegyenlőtlen-ségek (Tóth, Nagy 2023), a városok rezilienciájának (Nagy, Tóth, Szép 2022), illetve a munkanélküliség és az ingatlanpiac területi folyamatainak megismerésére (Péter, Orosz 2022) használták. A shift-share elemzés kettős standardizáláson alapul: a számításokhoz „területi” és „ágazati” adatokra van szükség, ahol a területi dimenzió megyéket, régiókat vagy egyéb felosztásokat, míg az ágazati dimenzió főként gazdasági ágazatokat és településnagyság-csoportokat takarhat (Nemes Nagy, Jakobi, Németh 2001, 886.). Ennek megfelelően, tanulmányunkban a területi dimenzió a vármegyéket, az ágazati dimenzió pedig a foglalkoztatottak számának nemzetgazdasági ágak szerinti megoszlását foglalja magába.

Az 1. táblázat az összes, a területi és az ágazati hatások előjele, illetve a területi és az ágazati tényezők nagysága alapján képezhető nyolc elméleti csoportot mutatja be. Az 1-4 kategóriába azok a területi egységek sorolhatók, amelyeknek az összes hatás értéke pozitív, míg az 5-8 kategóriába azok, amelyek negatív értéket vesznek fel. A területi hatás abszolút értéke az 1., 4., 5. és 7. kategóriákban nagyobb, a 2., 3., 6. és 8. kategóriákban pedig kisebb, mint a strukturális tényezőket megtestesítő ágazati hatás (Nemes Nagy 2005, 194.).

A shift-share elemzés három kategóriába sorolja a növekedés összetevőit:

- az „összes hatás” (Si) esetében a számítás a növekedési többletet vagy hiányt az országos növekedéshez viszonyítja,
- a „területi hatás” (Sr) számszerűsíti az országos ágazati növekedési ütemeket feltételező növekedéshez viszonyított helyi többletet, vagy hiányt,
- az „ágazati hatás” (Sa) pedig az „összes hatás” (Si) és a „területi hatás” (Sr) különbségeként számítható ki.

Az „összes hatás” (Si) azt mutatja meg, hogy mennyivel változna a foglalkoztatottak száma az adott ágazatban, adott területegységben (vármegyében), ha minden nemzetgazdasági ágban az országos foglalkoztatás átlagának megfelelő növekedés vagy csökkenés következne be.

A „területi hatás” (Sr) azt mutatja meg, hogy a különböző nemzetgazdasági ágazatok esetében az adott térség sajátos tényezői mennyiben járulnak hozzá az adott ágazat országos (vagy referencia-) trendekhez képest eltérő foglalkoztatási teljesítményéhez.

Az „ágazati hatás” (Sa) megmutatja, hogy adott régió/térség milyen gazdasági struktúrával rendelkezik, és hogy ez előnyt vagy hátrányt jelent-e a térségre nézve.

A különböző kategóriákat – azok kedvező vagy kedvezőtlen megítélése alapján – négy fő csoportra oszthatjuk (1. táblázat):

- az ágazati, a területi és az összes hatás egyaránt pozitív (1. 2.),
- az ágazati vagy a területi hatás pozitív, és az összes hatás is pozitív (3. 4.),
- az ágazati vagy a területi hatás pozitív, viszont az összes hatás negatív (5. 6.),
- az ágazati, a területi és az összes hatás egyaránt negatív (7. 8.).

1. táblázat: A hatás-arány elemzés kategóriái
Categories of shift-share analysis

Sorszám	Kategória	Összes hatás (Si)	Területi hatás (Sr)	Ágazati hatás (Sa)	A tényezők nagyságának viszonya
1.	Átlagosnál nagyobb változás Pozitív területi tényező	+	+	+	Sr>Sa
2.	Pozitív strukturális tényező				Sr<Sa
3.	Átlagosnál nagyobb változás Negatív területi tényező	+	-	+	Sr < Sa
	Pozitív strukturális tényező				
4.	Átlagosnál nagyobb változás Pozitív területi tényező	+	+	-	Sr > Sa
	Negatív strukturális tényező				
5.	Átlagosnál kisebb változás Negatív területi tényező	-	-	+	Sr > Sa
	Pozitív strukturális tényező				
6.	Átlagosnál kisebb változás Pozitív területi tényező	-	+	-	Sr < Sa
	Negatív strukturális tényező				
7.	Átlagosnál kisebb változás Negatív területi tényező	-	-	-	Sr>Sa
8.	Negatív strukturális tényező				Sr>Sa

Forrás: Nemes Nagy 2005

Eredmények

Általános megjegyzések

A shift-share módszer segítségével először kiszámítottuk a vizsgált jelenségek (jelen esetben a foglalkoztatás) számszerű változásainak összetevőit. Két periódust vizsgáltunk, a 2019-2020-as és a 2020-2023-as időszakokat. Az összes hatás (Si) esetében egy adott térség értékét aszerint tudjuk értékelni, hogy a kapott szám mennyivel tér el attól az értéktől, ami a térségben az országos átlaghoz hasonló dinamizmus (csökkenés vagy növekedés) esetében valósulna meg. A területi hatás (Sr) megmutatja azt, hogy milyen többletet vagy hiányt tapasztalunk az

egyes megyékben, ahhoz képest, ha minden egyes ágazatban az országos mértékben változna a foglalkoztatottak száma. Az ágazati hatás (Sa) pedig az összes hatás (Si) és a területi hatás (Sr) különbsége. Az adatok könnyebb értékelhetősége érdekében az összes hatás (Si) értékei szerint csökkenő sorrendbe rendeztük az egyes vármegyéket.

Foglalkoztatás a COVID alatt: a 2019-2020-as időszak

Először a 2019-2020 közötti időszakban bekövetkezett változások területi aspektusait elemezzük, ami a COVID kirobbanásának hatását mutatja. A foglalkoztatottak számában bekövetkezett változás (csökkenés 4 639,3 ezer főről 4 599,6 ezer főre) 2019 és 2020 között nem azonos irányban és mértékben érintette Magyarorszáig vármegyéit. A módszer segítségével kimutatható, hogy egyes vármegyékben az országos mértékhez képest (akár sokkal) kedvezőbben alakult a foglalkoztatottak számának változása: ezek a térségek (Pest, Budapest, Győr-Moson-Sopron és Hajdú-Bihar) a változások relatív nyertesei. A másik oldalon pedig az országos értékkel összevetve kedvezőtlenebb helyzetben lévő területek (Jász-Nagykun-Szolnok, Baranya, Bács-Kiskun, Borsod-Abaúj-Zemplén) azonosíthatók, amelyek a változások relatív vesztesei (2. táblázat). Ezek az eredmények is alátámasztják a korábbi elemzések (Begley et al. 2024; Sánchez, Cuadrado-Roura 2024; Sávai, Bodnár 2024) eredményeit abban a tekintetben, hogy a gazdasági szerkezet diverzifikációja, a szolgáltató szektor dominanciája, valamint a térségek fejlettsége pozitívan hat a munkaerőpiaci alkalmazkodóképességre.

Elsősorban a kiugró értékeket magyarázzuk meg. Hajdú-Bihar vármegyében az ipar és építőipar területén volt tapasztalható a legnagyobb változás a foglalkoztatottak számában. Ez főként Debrecen évek óta tapasztalható gazdasági fellendülésének, a külföldi működőtőke beáramlásának (ekkor kezdődtek el többek között a BMW és a CATL beruházásai), az ezekhez kötődő kormányzati beruházásoknak, illetve helyi tudásközpontként a Debreceni Egyetem humántőke-fejlesztési szerepének köszönhető. Ezek a tényezők mind hozzájárultak a térség konvergenciájához. Győr-Moson-Sopron vármegyében az iparban foglalkoztatottak arányában jelentős csökkenés volt tapasztalható, ami elsősorban a koronavírus magyarországi 2020-as megjelenésének volt köszönhető. Hazánkban az autóipari gyártókapacitás a GDP öt-hat százalékát teszi ki, míg az autóipari beszállítók további nyolc-kilenc százalékát adják a bruttó hazai terméknek, vagyis az autóipar stratégiai iparág. A koronavírus-járvány és a hatására kialakult globális járműipari chiphiány jelentős hatással voltak a magyarországi foglalkoztatásra, különösen az autóiparban, amely az egyik legnagyobb foglalkoztatónak számít az országban. A járvány kezdeti szakaszában a gyárak bezárása és a kereslet hirtelen visszaesése súlyos kieséseket okozott a termelésben, ami létszámcsökkentéseket eredményezett. A gyárak fokozatos újranyitásával a kereslet ugyan élénkült, ám a chiphiány újabb akadályt jelentett, amely számos esetben rövidebb munkahetek-

2. táblázat: Shift-share elemzés a 15-74 éves foglalkoztatottak száma alapján, vármegyék és nemzetgazdasági ágak szerint (2019-2020)
Shift-share analysis by number of employed persons aged 15-74 and by sector (2019-2020)

Vármegye	Mezőgazdaság, erdőgazdaság, halászat	Ipar és építőipar	Szolgáltatások	Sr területi	Sa ágazati	Sí összes
Pest	-0,8	12,7	1,7	13,6	-0,1	13,5
Budapest	2,7	5,2	3,2	11,0	0,5	11,6
Győr-Moson-Sopron	-1,1	-7,5	12,7	4,1	-0,2	4,0
Hajdú-Bihar	0,2	9,5	-6,7	3,0	0,2	3,2
Somogy	0,3	-1,8	3,8	2,4	0,1	2,5
Veszprém	2,0	1,4	-0,8	2,5	-0,1	2,4
Tolna	1,0	-2,7	3,1	1,4	-0,1	1,3
Komárom-Esztergom	1,1	-5,7	6,0	1,3	-0,2	1,1
Fejér	-1,2	-1,7	3,9	0,9	-0,2	0,7
Nógrád	-0,9	0,4	0,0	-0,5	-0,1	-0,6
Békés	-1,6	2,5	-2,1	-1,2	0,1	-1,1
Csongrád-Csanád	0,5	0,9	-3,0	-1,6	0,1	-1,4
Vas	1,2	-6,0	3,5	-1,4	-0,1	-1,5
Zala	-1,0	-6,2	4,8	-2,4	-0,1	-2,5
Szabolcs-Szatmár-Bereg	-1,5	-2,9	1,0	-3,4	0,1	-3,3
Heves	-0,7	-2,1	-0,5	-3,3	-0,1	-3,4
Borsod-Abaúj-Zemplén	-1,5	4,8	-7,1	-3,8	-0,1	-3,9
Bács-Kiskun	-0,4	1,0	-5,0	-4,4	0,1	-4,3
Baranya	0,9	-1,3	-7,9	-8,3	0,1	-8,2
Jász-Nagykun-Szolnok	0,8	-0,3	-10,6	-10,0	-0,1	-10,1

Adatok forrása: KSH munkaerő-felmérés

hez vagy termelési szünetekhez vezetett, így továbbra is kockázatot jelentett a foglalkoztatásban. A Győr-Moson-Sopron vármegyei adatok is tükrözik ezeket a folyamatokat. A szolgáltató szektorban foglalkoztatottak száma viszont jelentősen növekedett a vármegyében, ami elsősorban az ausztriai munkalehetőségek visszaszorulására vezethető vissza ebben az időszakban. Győr és Rózsa (2021) rámutatnak, hogy a cégek költségcsökkentési céllal növelték a részmunkaidőben dolgozók számát: ezzel egyrészt meg tudták tartani a munkaerőt, másrészt új munkaerőt is fel tudtak venni ebben a formában.

A módszer alkalmas arra is, hogy megmutassa: az egyes korábban definiált tényezők pozitív és negatív értékeinek mekkora része esik az egyes területi egységekre. Ezek alapján elmondható, hogy az összes hatás pozitív értékeinek túlnyomó része Budapestet, Pest, Győr-Moson-Sopron, Hajdú-Bihar, Somogy és Veszprém vármegyéket érintette, míg a kedvezőtlen változások jelentős része Jász-Nagykun-Szolnok, Baranya, Bács-Kiskun, Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves és Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyékben volt tapasztalható. A területi hatások tekintetében lényegében ugyanazt a rangsort, illetve mértékeket tapasztaltuk, mint az összes hatás esetében. Az ágazati tényező csupán kissé befolyásolja a foglalkoztatottak számának változásait. Budapest markánsabban jelen van a pozitív értékekkel jellemezhető csoportban, de pozitív Hajdú-Bihar és Somogy mutatója is. Pozitív ágazati hatás értékkel bír több olyan vármegye (Csongrád-Csanád, Békés, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Baranya, Bács-Kiskun) is, amelyek az összes hatás esetében a vesztesek közé sorolhatók (3. táblázat). Ezekben a vármegyékben a viszonylag diverzifikált gazdaság mérsékli a foglalkoztatás visszaesését.

Az eredmények térképen történő ábrázolása a shift-share módszer esetében jelentős mértékben hozzájárul azok értelmezhetőségéhez, ezért az ország vármegyéit kategóriákba soroltuk Nemes Nagy József (2005) korábban idézett munkájának megfelelően (2. ábra). A legkedvezőbb helyzetű, mind a területi, mind pedig az ágazati hatások esetében pozitív értékekkel bíró térségek a 2019-2020-as időszakban a főváros, Hajdú-Bihar és Somogy vármegyeek voltak. Az összes hatás és a területi hatás alapján az országos átlaghoz képest jó pozícióban volt, de ágazati hatás tekintetében átlag alatt teljesített Győr-Moson-Sopron, Veszprém, Pest, Fejér és Tolna vármegye. Az észak-magyarországi vármegyeek, Jász-Nagykun-Szolnok, Vas és Zala esetében pedig az átlagosnál jóval kisebb változás történt a vizsgált időszakban: ezek a térségek birtokolták az összes hatás negatív értékeinek nagy részét.

A foglalkoztatottak és a munkanélküliek számának változását összevetve (lásd 1. és 2. ábrák) megállapítható, hogy Budapesten a munkanélküliek száma 2019 júniusához képest 2020 júniusára több mint duplájára emelkedett, miközben a foglalkoztatottak száma az országos átlagos változáshoz képest, területi, ágazati és összes hatás tekintetében is kedvezőbben alakult. Győr-Moson-Sopron, Veszprém és Fejér vármegyékben a munkanélküliek számának emelkedése mellett a foglalkoztatottak számának változása az országos átlaghoz képest az összes

és területi hatásokat tekintve is pozitív, míg az ágazati tényező esetében negatív hatás figyelhető meg. Ennek magyarázata feltehetőleg a COVID-19-járvány miatti korlátozásokban (például határzár) keresendő, ami különösen az ingázók munkavállalását nehezítette.

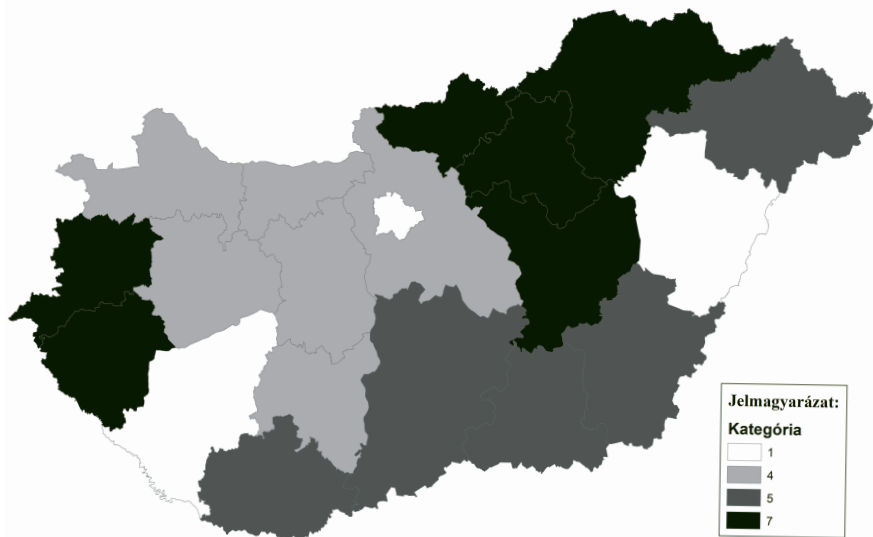
3. táblázat: Az összes, a területi és az ágazati hatások vármegyék közötti megoszlása (2019-2020)
Distribution of total, territorial and sectoral impacts by county and by number of persons employed (2019-2020)

Vármegye	Si+ (%)	Si- (%)	Sr+ (%)	Sr- (%)	Sa+ (%)	Sa- (%)
Pest	47,18		33,80			5,63
Budapest	28,70		27,42		41,05	
Győr-Moson-Sopron	13,79		10,21			12,12
Hajdú-Bihar	11,01		7,40		14,06	
Somogy	8,58		5,93		5,64	
Veszprém	8,37		6,28			9,84
Tolna	4,64		3,45			4,48
Komárom-Esztergom	4,00		3,30			14,17
Fejér	2,42		2,20			14,85
Bács-Kiskun		15,16		11,05	7,75	
Baranya		28,69		20,58	4,12	
Békés		3,83		3,02	9,14	
Borsod-Abaúj-Zemplén		13,67		9,48		8,27
Csongrád-Csanád		4,93		3,85	10,75	
Heves		11,68		8,19		4,10
Jász-Nagykun-Szolnok		35,07		24,84		4,51
Nógrád		2,04		1,21		7,75
Szabolcs-Szatmár-Bereg		11,44		8,39	7,49	
Vas		5,17		3,38		9,47
Zala		8,64		6,00		4,81

Adatok forrása: KSH munkaerő-felmérés

2. ábra: A vármegyék besorolása a shift-share elemzés nyolc elméleti térségtípusa szerint (2019–2020)

Classification of Hungary's counties based on eight theoretical region types identified through shift-share analysis (2019–2020)

Megjegyzés a jelmagyarázathoz: 1 – átlagosnál nagyobb változás, pozitív területi tényező; 4 – átlagosnál nagyobb változás, pozitív területi és negatív strukturális tényező; 5 – átlagosnál kisebb változás, negatív területi és pozitív strukturális tényező; 7 – átlagosnál kisebb változás, negatív területi és negatív strukturális tényező.
Forrás: KSH adatai alapján a szerzők szerkesztése

Foglalkoztatás a COVID után: a 2020–2023-as időszak

Az elemzés következő lépéseként összevetettük a 2020-as és a 2023-as év adatait. A foglalkoztatottak számában történt változásokat (növekedés 4 599,6 ezer főről 4 724,9 ezer főre) vármegyénként és nemzetgazdasági áganként elemezve megállapíthatjuk, hogy egyes vármegyékben az országos mértékhez képest kedvezőbben alakult a foglalkoztatottak száma. A változások relatív nyertesei közül Pest vármegye és Győr-Moson-Sopron továbbra is a legjobban teljesítők között maradt, viszont Budapest és Hajdú-Bihar helyét Jász-Nagykun-Szolnok, Baranya és Komárom-Esztergom vették át. A relatív vesztesek Békés, Tolna, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Vas, Borsod-Abaúj-Zemplén, Veszprém és Zala (4. táblázat).

A budapesti szolgáltató szektorban az alkalmazottak számának csökkenését 2020 és 2023 között több tényező befolyásolta. Egyrészt, az infláció és az emelkedő bérköltségek megnehezítették számos kisebb szolgáltató vállalkozás fenntartását és bővítését. Emiatt sokan elhagyták a szektort és más, stabilabb ágazatokban próbáltak elhelyezkedni. Másrészt, a munkanélküliség is emelkedett 2023-ban (különösen a fiatalok körében), ami a szolgáltató ágazatban is éreztette

hatását. Emellett a kisadózó vállalkozások adózási feltételeinek 2022. évi szigorítása is sújtotta a szolgáltató szektort, mivel több KATA-adózó kényszerült az ágazatból való kilépésre vagy tevékenységének visszafogására (KSH 2023). Az ország legfejlettebb területe, Budapest esetében tehát a munkaerő hosszabb távon is rugalmasan alkalmazkodott a COVID-19 okozta gazdasági sokk hatásaihoz. Az üzleti szolgáltató központok (SSC-k) szerepe csökkent kissé a foglalkoztatásban, ami főként a nemzetközi gazdasági bizonytalanságoknak tudható be: a magasabb szintű szolgáltatások iránti kereslet visszaesett, ami befolyásolta az SSC-k bővítési terveit. Különösen a fővárosban volt ez jellemző, hiszen Budapest ennek a szektornak központi helyszíne (KSH 2023). Ez is összhangban van Sánchez és Cuadrado-Roura (2024) megállapításával, miszerint a szolgáltató szektorra (különösen a piaci szolgáltatásokra) specializálódott régiók nagyobb gazdasági alkalmazkodóképességet mutatnak a válságok során.

A fővárossal ellentétben, Pest vármegyében a szolgáltatások foglalkoztatásának növekedése volt megfigyelhető 2020 és 2023 között. Ez több tényezőnek is köszönhető. Az elmúlt években különösen a kereskedelmi, turisztikai, logisztikai, illetve egyes adminisztratív szolgáltatások területén folyamatosan bővült a munkaerő-kereslet. Mindez főként a fővároshoz közeli nagyobb településeken, például Vác, Gödöllő és Monor járásaiban volt jellemző. Ezek a területek a növekvő gazdasági aktivitás miatt számos szolgáltató céget vonzottak, mivel a lakossági és vállalkozói igények is növekedtek a környék fejlődésével párhuzamosan (KSH 2023). A tovagyűrűző hatások jól megfigyelhetők ezekben a térségekben és összességében a Budapesthez közel fekvő települések felzárkózását eredményezik. A fővárosi agglomeráció fejlettségének és kiterjedésének növekedése jellemző, ami a foglalkoztatás térségbeli bővülését is eredményezi, tovább erősítve a konvergencia irányába mutató folyamatokat.

Az összes hatás pozitív értékeinek túlnyomó része Pest, Jász-Nagykun-Szolnok, Győr-Moson-Sopron, Baranya és Komárom-Esztergom, kisebb mértékben Fejér és Csongrád-Csanád vármegyéket érintette. A kedvezőtlen változások jelentős része Békés, Tolna, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Vas, Borsod-Abaúj-Zemplén, Veszprém és Zala, kisebb mértékben pedig Bács-Kiskun, Budapest, Hajdú-Bihar, Heves, Nógrád és Somogy vármegyékben volt tapasztalható. Területi hatások tekintetében lényegében ugyanazt a rangsort, illetve ugyanazokat a mértékeket tapasztaltuk a 2020-2023-as évekre vonatkozóan: egyedül Bács-Kiskun esetében jellemző kismértékű pozitív hatás. Az ágazati tényezőt tekintve ugyanakkor csak a főváros, Budapest és Pest vármegye jellemezhető pozitív értékekkel a csoportban (5. táblázat).

4. táblázat: Shift-share elemzés a 15-74 éves foglalkoztatottak száma alapján, vármegyék és nemzetgazdasági ágak szerint (2020-2023)
Shift-share analysis by number of employed persons aged 15-74 and by sector (2020-2023)

Vármegye	Mezőgazdaság, erdőgazdaság, halászat	Ipar és építőipar	Szolgáltatások	Sr területi	Sa ágazati	Si összes
Pest	-4,2	8,2	16,3	20,4	1,5	21,9
Jász-Nagykun-Szolnok	3,7	-2,6	11,8	12,9	-0,8	12,1
Győr-Moson-Sopron	1,0	2,4	6,7	10,0	-0,4	9,6
Baranya	-1,1	6,8	1,8	7,5	-0,2	7,2
Komárom-Esztergom	1,1	7,9	-1,8	7,3	-0,4	6,8
Fejér	4,0	-7,2	5,2	1,9	-0,5	1,4
Csongrád-Csanád	0,3	-3,2	3,9	1,0	-0,5	0,5
Bács-Kiskun	-1,8	-1,2	3,5	0,5	-1,2	-0,8
Heves	-2,1	5,4	-4,1	-0,8	-0,5	-1,3
Somogy	0,8	-0,3	-1,7	-1,2	-0,3	-1,4
Nógrád	0,3	-0,5	-1,4	-1,5	-0,1	-1,6
Hajdú-Bihar	3,0	-5,1	0,5	-1,6	-0,6	-2,2
Budapest	-3,0	6,6	-12,8	-9,3	6,8	-2,5
Zala	0,8	-1,1	-3,7	-4,0	-0,2	-4,2
Veszprém	-3,3	-1,5	1,3	-3,6	-0,6	-4,2
Borsod-Abaúj-Zemplén	2,5	-2,6	-5,2	-5,3	-0,2	-5,5
Vas	-1,6	1,3	-5,5	-5,8	-0,4	-6,2
Szabolcs-Szatmár-Bereg	-1,1	-0,6	-4,9	-6,5	-0,4	-6,9
Tolna	0,1	-6,9	-1,8	-8,6	-0,4	-9,0
Békés	0,7	-5,8	-8,1	-13,3	-0,6	-13,9

Adatok forrása: KSH munkaerő-felmérés

5. táblázat: Az összes, a területi és az ágazati hatások vármegyék közötti megoszlása (2020-2023)
*Distribution of total, territorial and sectoral impacts by county and by number of persons employed
 (2020-2023)*

Vármegye	Si+ (%)	Si- (%)	Sr+ (%)	Sr- (%)	Sa+ (%)	Sa- (%)
Pest	36,69		33,16		18,18	
Jász-Nagykun-Szolnok	20,37		21,08			9,62
Győr-Moson-Sopron	16,10		16,25			4,52
Baranya	12,10		12,14			2,92
Komárom-Esztergom	11,46		11,86			5,37
Fejér	2,38		3,13			6,09
Csongrád-Csanád	0,90		1,62			5,54
Bács-Kiskun		1,26	0,76			14,69
Békés		23,28		21,60		7,37
Borsod-Abaúj-Zemplén		9,22		8,56		2,87
Budapest		4,18		15,15	81,82	
Hajdú-Bihar		3,67		2,58		7,26
Heves		2,24		1,36		5,96
Nógrád		2,75		2,45		1,59
Somogy		2,38		1,88		3,16
Szabolcs-Szatmár-Bereg		11,57		10,66		4,22
Tolna		15,04		14,02		4,28
Vas		10,38		9,43		4,74
Veszprém		7,04		5,79		7,65
Zala		7,00		6,51		2,14

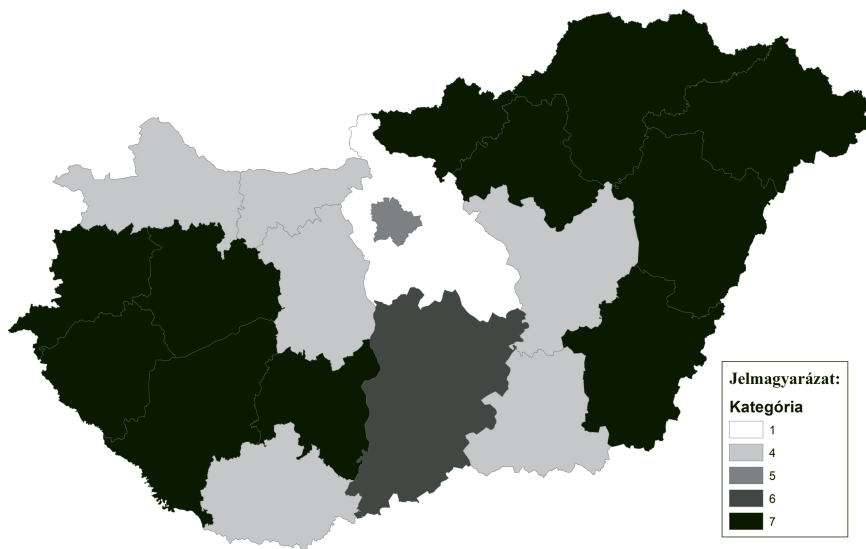
Adatok forrása: KSH munkaerő-felmérés

A legkedvezőbb helyzetben lévő, területi, ágazati és összes hatás tekintetében is pozitív értékekkel bíró egyetlen térség Pest vármegye volt a 2020-2023-as időszakban. A 2019-2020-as időszakhoz képest megnőtt azon vármegyék száma, ahol az átlagosnál kisebb volt a változás, és a területi, valamint az ágazati értékek is negatívak voltak (3. ábra). Budapest dominanciája mérséklődött, a fővároshoz közeli települések fellendültek. A változások legnagyobb relatív vesztese Borsod-Abaúj-Zemplén, ahol a foglalkoztatás dinamikája mindkét időszakban jelentősen elmarad az országos átlagtól mind ágazati, mind területi, mind pedig összhatás tekintetében. A két időszak között Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében történt a legkedvezőbb elmozdulás, ahol a 2019-2020-as időszakban a legkedvezőtlenebb változások, 2020-2023-ban pedig a második legkedvezőbbek történtek. A KSH munkaerő-felmérésének adatai szerint itt 10,5 százalékkal nőtt a foglalkoztatottak száma 2020-2023 között, ami nemcsak a 2,7 százalékos országos átlagnál, de a

második helyezett Baranya 7,5 százalékos értékénél is lényegesen magasabb. A térség fejlődéséhez hozzájárultak a beruházások. A kormány több gazdaságélénkítő programot is hirdetett: a versenyképesség-növelő támogatási program keretében 48 beruházás valósult meg, összesen mintegy 34 milliárd forint értékben. Megemlíthendők – többek között – a Stadler, a BI-KA és a Jász-Plasztik fejlesztései, Karcagon új iparterület létesítése, Mezőtúron és Jászapátiban új ipari beruházások megvalósítása. Kiemelendő az infrastruktúra fejlesztése is: az M4 autópályát 2020 szeptemberében érte el az országhatárt Nagykerekinél. Az autópályaépítés bejelentése (a még hiányzó szakasz ellenére is) kedvező folyamatokat indított el a beruházások tekintetében, fellendítette a térség gazdasági életét. A vármegyében leírt pozitív foglalkoztatási tendenciák feltehetőleg azzal magyarázhatók, hogy – 2020-hoz képest – 2023-ra ezeknek a beruházásoknak és fejlesztéseknek a hatása fokozottabban volt jelen, mint az ország többi térségében.

3. ábra: A vármegyék besorolása a shift-share elemzés nyolc elméleti térségtípusa szerint (2020-2023)

Classification of Hungary's counties based on eight theoretical region types identified through shift-share analysis (2020-2023)

Megjegyzés a jelmagyarázathoz: 1 – átlagosnál nagyobb változás, pozitív területi tényező; 4 – átlagosnál nagyobb változás, pozitív területi és negatív strukturális tényező; 5 – átlagosnál kisebb változás, negatív területi és pozitív strukturális tényező; 6 – átlagosnál kisebb változás, pozitív területi és negatív strukturális tényező; 7 – átlagosnál kisebb változás, negatív területi és negatív strukturális tényező.

Forrás: KSH adatai alapján a szerzők szerkesztése

Összefoglalás

Tanulmányunk a magyar munkaerőpiac területi különbségeit elemezte a 2019 és 2023 közötti időszakban, különös tekintettel a COVID-19 világjárvány miatt kialakult gazdasági sokk utóhatásaira. Hatás-arány (shift-share) analízis útján térképeztük fel a foglalkoztatás változásait, és jelentős régiós, illetve gazdasági ágazatok szerinti eltéréseket mutattunk ki.

A COVID-19 különösen a szolgáltató és ipari szektorokban okozott komoly munkaerőpiaci visszaesést, miközben bizonyos területeken (például az IT és az e-kereskedelem területén) növekedést tapasztalhattunk. A járvány kitörését követően, 2019-ről 2020-ra Pest vármegye, Budapest, Győr-Moson-Sopron és Hajdú-Bihar mutattak jelentősebb pozitív foglalkoztatási eredményeket, míg Jász-Nagykun-Szolnok, Baranya, Bács-Kiskun, Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves és Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyék a kedvezőtlen változások jellemző helyszínei voltak. Elemzésünkben rámutattunk arra is, hogy a munkanélküliek számának (akár jelentős) emelkedése nem minden vármegyében járt együtt a foglalkoztatottak számának csökkenésével a 2019-2020-as időszakban. 2020-2023 között a foglalkoztatás regionális jellemzői némileg átrendeződtek. Pest és Győr-Moson-Sopron a legjobban teljesítők között maradt, viszont Budapest helyét Jász-Nagykun-Szolnok vármegye vette át. A budapesti szolgáltató szektort különösen kedvezőtlen hatások érték az egészségügyi válsághelyzet miatti korlátozó intézkedések után is (infláció, növekvő bérköltségek és bérleti díjak), aminek következtében az agglomeráció felé területi átrendeződés történt. A kedvezőtlen hatások leginkább Békés, Tolna és Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyéket érintették. Az elemzés rámutatott arra is, hogy az elbocsátások és a foglalkoztatás bővülése eltérően alakult a különböző szektorokban.

Vizsgálatunk hasonló eredményeket hozott, mint a témában hivatkozott hazai és külföldi tanulmányok, melyek rámutattak arra, hogy a gazdasági fejlettség, a diverzifikáció, a szolgáltató szektor súlya, illetve a beruházások és kormányzati támogatások jelentősen növelik a munkaerőpiaci alkalmazkodóképességet. Tanulmányunk újdonsága, hogy két időszakot felölelő shift-share elemzéseket alkalmaz a foglalkoztatottak számára vonatkozóan vármegyei szinten, nemzetgazdasági ágankénti bontásban a munkaerőpiaci reziliencia és a területi sajátosságok kimutatására. Az eredmények ismeretében azonosíthatók olyan régiók is, amelyek esetében a vidéki területi egyenlőtlenségek átrendeződése sejthető. Ez azonban csak további konvergenciavizsgálatokkal támasztható alá. Tanulmányunk alapján három fontos dolgot javasolnánk a különböző szakpolitikák számára. Ezek (nem fontossági sorrendben) az alábbiak:

- Fontos lenne a gazdasági szerkezet diverzifikációja azokban a régiókban, amelyekben dominánsan vannak jelen az ipari szektor szereplői. A kormányzat ösztönözhetné a szolgáltató, IT- és tudásalapú ágazatok fejlesztését ezekben a térségekben.

- Szintén hasznos lenne a munkaerő mobilitásának ösztönzése lakhatási támogatásokkal, közlekedési költségtérítéssel és távmunkát segítő infrastruktúrális fejlesztésekkel. Emellett szükséges az atipikus foglalkoztatási formák (mint részmunkaidő, távmunka) előnyeinek és jogszabályi kereteinek széleskörű megismertetése a munkáltatók körében, hiszen azokban a térségekben nő a munkaerőpiaci reziliencia szintje, ahol a munkavállalók rugalmasabban tudnak reagálni válságokra, amihez viszont a munkáltatók rugalmasságára is szükség van.
- Harmadik javaslatunk pedig a humán tőkébe és oktatásba történő nagyobb befektetés, mivel a magasabb hozzáadott értéket termelő ágazatokban kulcsfontosságú a szakképzett munkaerő. Nagy szükség lenne a már meglévő oktatási programokat erősíteni, valamint célzott átképzési támogatásokkal segíteni a leghátrányosabb helyzetű térségeket. Az oktatási-képzési folyamatokba integrálni szükséges a munkáltatói oldal szereplőit is.

Irodalom

- Antalik I., Csapó I., Karácsony P., Kovács Á., Poór J. (2020): A magyarországi munkaerőpiac átalakulásának okai egy hazai empirikus kutatás tükrében. *Opus et Educatio*, 4., 390–401. <https://doi.org/10.3311/ope.407>
- Begley, J., De Vita, G., Jarvis, D., Jones, A. (2024): Economic shocks and employment shifts across industrial sectors in English regions. *Local Economy*, 1–2., 13–41. <https://doi.org/10.1177/02690942241288779>
- Crețan, R., Light, D. (2020): COVID-19 in Romania: transnational labour, geopolitics, and the Roma 'outsiders'. *Eurasian Geography and Economics*, 4–5., 559–572. <https://doi.org/10.1080/15387216.2020.1780929>
- Czirfusz M. (2021): A COVID-19-válság és a térbeli munkamegosztás változásai Magyarországon. *Területi Statisztika*, 3., 320–336. <https://doi.org/10.15196/TS6F10303>
- Dabasi Halász Zs. (2011): A gazdasági válság hatása 2008–2011 között a munkaerőpiac területi különbségeire hazánkban. *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek*, 2., 57–70.
- Dániel, Z. A. (2021): Pre-crisis financial reserves for SMEs operating in vulnerable sectors. In: Pop, G. (ed.): *Global Challenges - Local Answers. Interdependencies or Globalisation?* Sapientia – Hungarian University of Transylvania, Miercurea Ciuc, 236–247.
- European Commission (2021): *Annual Single Market Report 2021*. Publications Office of the European Union. https://commission.europa.eu/system/files/2021-05/swd-annual-single-market-report-2021_en.pdf (Letöltés: 2025. 08. 09.)
- Győr T., Rózsa T. (2021): Megtépázta a válság a magyar járműipari beszállítókat, nő a különbség a legjobbak és a gyengébbek között. G7, 11.06. <https://g7.hu/vallalat/20211106/megtepazta-a-valsag-a-magyar-jarmuipari-beszallitokat-no-a-kulonbseg-a-legjobbak-es-a-gyengebbek-kozott/> (Letöltés: 2024. 11.16.)
- Karácsony P., Pásztor V. (2021): Az Európai Unió munkaerőpiaci helyzetének elemzése a koronavírus-válság idején. *Európai Tükör*, 2., 101–115. <https://doi.org/10.32559/et.2021.2.6>
- Kincses, Á., Tóth, G. (2020): How coronavirus spread in Europe over time: national probabilities based on migration networks. *Regional Statistics*, 2., 228–231. <https://doi.org/10.15196/RS100210>
- Köllő J. (2020): Foglalkoztatás a koronavírus-járvány első hullámának idején. In: Fazekas K., Elek P., Hajdu T. (szerk.): *Munkaerőpiaci tükrök 2019*. Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Budapest, 220–232.

- Kőműves Zs. S., Szabó K., Pató G. Sz. B., Szabó-Szentgróti G., Szabó Sz., Dajnoki K., Poór, J. (2022): Kilábalás – újraindítás – növekedés empirikus adatok tükrében. In: Kőműves Zs. S., Dajnoki K., Pató G. Sz. B., Poór J., Szabó K., Szabó-Szentgróti G., Szabó Sz. (szerk.): *Kilábalás – Újraindítás – Növekedés. Poszt-Covid-szindróma és bizonytalan helyzet menedzsment szempontjai*. Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 73–91. <https://doi.org/10.55413/9789635940615>
- KSH munkaerő-felmérés: A foglalkoztatottak száma nemzetgazdasági ágak, ágazatok szerint, nemeként – TEÁOR/08 (2009–2023). https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0009.html (Letöltés: 2025. 09. 02.)
- KSH (2023): *Munkaerőpiaci folyamatok, 2023. II. negyedév*. <https://www.ksh.hu/s/kiadvanyok/munkaeropiaci-folyamatok-2023-ii-negyedev/index.html> (Letöltés: 2024. 06. 15.)
- Lennert J. (2020): A távmunka széleskörű elterjedésének lehetséges hatása a magyarországi vándor-mozgalmi mintázatokra. *Tér és Társadalom*, 2., 178–182. <https://doi.org/10.17649/TET.34.2.3269>
- Lipták K. (2013): A magyarországi kistérségek munkaerő-piaci alakulását magyarázó tényezők vizsgálata. *Journal of Central European Green Innovation*, 1., 83–96. <https://doi.org/10.22004/ag.econ.170727>
- Lipták K. (2014): Változó munkaerőpiac? Munkaerő-piaci előrejelzés Észak-Magyarországon. *Területi Statisztika*, 3., 220–236.
- Lipták K. (2021): Maradj otthon, dolgozz otthon! A koronavírus hatása a távmunkára Észak-Magyarországon. *Területi Statisztika*, 2., 153–169. <https://doi.org/10.15196/TS610202>
- Lund, S., Madgavkar, A., Manyika, J., Smit, S., Ellingrud, K., Robinson, O. (2021): *The future of work after COVID-19 Report*. McKinsey & Company <https://www.mckinsey.com/featured-insights/future-of-work/the-future-of-work-after-covid-19> (Letöltés: 2024. 06. 15.)
- Molnár T., Dániel Z. A. (2022): Válságok a hazai munkaerőpiacon – regionális aspektusból. *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek*, 1., 48–57. <https://doi.org/10.32976/stratfuz.2022.4>
- Nagy Z., Tóth G., Szép T. (2022). A magyarországi városok rezilienciájának vizsgálata. *Észak-Magyarországi Stratégiai Füzetek*, 3., 84–99. <http://doi.org/10.32976/stratfuz.2022.37>
- Nemes Nagy J., Jakobi Á., Németh N. (2001): A jövedelemgyenlőtlenségek térségi és településszerkezeti összetevői. *Statisztikai Szemle*, 10–11., 862–884.
- Nemes Nagy J. (szerk.) (2005): *Regionális elemzési módszerek*. RTT 11. ELTE Regionális Földrajzi Tan-szék – MTA-ELTE Regionális Tudományi Kutatócsoport, Budapest
- Pirohov-Tóth B., Kiss Zs. (2020): A munkaerő-piaci szereplők által tapasztalt foglalkoztatási kihívások a koronavírus-járvány idején. *Opus et Educatio*, 4., 402–409. <https://doi.org/10.3311/ope.408>
- Péter, Zs., Orosz, D. (2022): Analysis of the 2008 Crisis and the Following Recovery Period Using the Shift-Share Method from the Perspective of the Labor Market. In: Veresné Somosi M., Lipták K., Harangozó Zs. (szerk.): *„Mérleg és Kihívások – Fenntarthatóság” XII. Nemzetközi Tudományos Konferencia*. Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar, Miskolc-Egyetemváros, 559–567.
- Poór J., Dajnoki K., Szabó Sz., Módosné Szalai Sz., Jenei Sz. (szerk.) (2022): *Kilábalás – Újraindítás – Növekedés: Várható változások a vállalati/intézményi gazdálkodásban és menedzsmentben a koronavírus árnyékában*. Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Gödöllő
- Sánchez, A. M., Cuadrado-Roura, J. R. (2024): Sectoral–regional resilience and productive specialization: a comparison among the last three crises. *The Annals of Regional Science*, 1., 61–86. <https://doi.org/10.1007/s00168-024-01261-6>
- Šantić, D., Antić, M. (2020): Serbia in the time of COVID-19: between “corona diplomacy”, tough measures and migration management. *Eurasian Geography and Economics*, 4–5., 546–558. <https://doi.org/10.1080/15387216.2020.1780457>
- Sávai M., Bodnár G. (2024): A gazdasági szerkezetváltozás regionális különbségekre gyakorolt hatásának vizsgálata Kelet-Közép-Európában. *Statisztikai Szemle*, 12., 1198–1221. <https://doi.org/10.20311/stat2024.12.hu1198>
- Selmeci P., Márton B. (2020): Lépésenkyszerben a vállalkozások – Gyors válaszok a rendkívüli kihívásokra. *Világgazdaság*, 05.26. <https://www.vg.hu/velemeney/2020/05/lepesenkyszerben-a-vallalkozasok-gyors-valaszok-a-rendkivuli-kihivasokra-2> (Letöltés: 2024. 06. 14.)
- Tóth A., Szabó S., Kálmán B. G., Poór J. (2021): A foglalkoztatottság alakulása a magyar gazdaság szektoraiban a COVID-19 járvány következtében. *Új Munkaügyi Szemle*, 1., 2–22.

- Tóth, G., Nagy, Z. (2023). An analysis of federal income inequality in the United States, 1917–2018. *Regional Statistics*, 5., 973–994. <https://doi.org/10.15196/RS130508>
- Uzzoli A., Kovács S. Zs., Páger B., Szabó T. (2021): A hazai COVID-19 járványhullámok területi különbségei. *Területi Statisztika*, 3., 291–319. <https://doi.org/10.15196/TS610302>
- Wilson, G. A. (2018): “Constructive tensions” in resilience research: Critical reflections from a human geography perspective. *The Geographical Journal*, 1., 89–99. <https://doi.org/10.1111/geoj.12232>
- Wolski, M., Wruuck, P. (2020): COVID-19 and the EU labour market: Corporate health matters. *Vox. eu*.
- Yeung, H. W-C. (2021): The trouble with global production networks. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 2., 428–438. <https://doi.org/10.1177/0308518X20972720>
- Zerényi K. (2019): A munkaerőhiány jellemzése itthon és külföldön. *Prosperitas*, 2., 95–115. https://doi.org/10.31570/Prosp_2019_02_5